

3. Kvasha, O. (2007) Internalnyi lokus kontroliu yak pokaznyk sotsialnoi vidpovidalnosti maibutnikh vchyteliv. *Sots. Psykholohiia*, 2, 139-144.
4. Mazokha, I.S. (2009) Spivvidnoshennia ahresyvnosti, empatii ta lokusu kontroliu u strukturi osobystosti maibutnikh psykholohiv *Nauka i osvita*, 10, 81-85.
5. Klimov, E. A. (2004) Psihologiya professionalnogo samoopredeleniya: uchebnoe posobie. M.: Akademiya, 304 p.
6. Bekh, I. D. (2009). Samorozvytok i protses samorealizatsii osobystosti. *Psykholohichni dzherela vykhovnoi maisternosti: navch. posib.* K.: Akademvydav, P. 13-15.
7. Maralova, V. G. (Ed) (2011). Student kak sub'ekt samorazvitiya i otnosheniya k uchebno-professionalnoy deyatel'nosti. M. :Mir. 192 p.
8. Hell Larri & Dzhulian Rotter. Teoriya sotsialnyih naucheniy : [vt. ch. Internalnyi i eksternalnyi lokus kontrolya]. *Teorii lichnosti. Osnovnyie polozheniya, issledovaniya i primenenie: ucheb. Posobie dlya vuzov.* [3-e izd.]. M. : SPB, 2009. P. 410-431.

(англійською переклала С. Рижкова – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов ДДПУ)

УДК 371.212.3

ПРОКОПЕНКО Ірина

канд. пед. наук, доцент, докторант кафедри початкової і професійної освіти Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди

вул. Алчевських, 29, м. Харків, Україна, 61002

E-mail: training.center.hnpu@gmail.com

ФОРМИ, МЕТОДИ ТА ПРИЙОМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ФАСИЛІТАЦІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Анотація. Метою статті є визначення форм, методів та прийомів, що сприяють ефективній організації фасилітаційної взаємодії. У дослідженні дано характеристику суті поняття «фасилітаційна взаємодія» як процесу безпосередньої або опосередкованої спільної дії, спрямованої на ініціювання, підтримку та конструктивний прояв реалізації індивідуально-творчого потенціалу здобувача освіти відповідно до створеної ситуації навчання й орієнтованої, перш за все, на підвищення ефективності співпраці її учасників. Визначено принцип фасилітації, що сприяє забезпеченню фасилітаційної спрямованості особистості суб'єктів взаємодії – відкритість до позитивного мислення. Зазначено принципи, основні положення концепції фасилітації та сформульовано основні вимоги до розробки дидактичного забезпечення принципу фасилітації, які забезпечуються шляхом розробки педагогічних технологій, побудованих на інтерактивній взаємодії (синергія, співпраця, діалог). Підкреслено, що ділові ігри та дискусії необхідно проводити для того, © Прокопенко І., 2019

аби визначити рівень підготовки здобувачів освіти до фасилітаційної взаємодії, а для зняття психологічної напруженості і виявлення творчих здібностей слід проводити організаційні колективні творчі вправи, групові рухливі ігри тощо.

Ефективним є також проведення тренінгу на організацію командної взаємодії. У даній науково-методичній статті доведено, що освітній процес, заснований на принципах фасилітації – це система побудови взаємозв'язку навчання і виховання, що забезпечує розвиток особистості здобувача освіти, як індивідуальності і як професіонала; процес засвоєння знань перетворюється в засіб розвитку здобувача освіти з урахуванням його суб'єктного досвіду, цінностей, потреб, мотивів, індивідуальних можливостей.

Адаптація та імплементація окреслених форм, методів та прийомів в освітній процес надасть можливість упроваджувати фасилітаційну взаємодію як підґрунтя підготовки майбутніх учителів.

Подальші перспективи наукових розвідок науковця будуть спрямовані на опитування майбутніх та працюючих учителів на предмет ефективності упровадження в освітній процес форм, методів та прийомів фасилітаційної взаємодії.

Ключові слова: фасилітаційна взаємодія, організація, освітній процес, здобувачі освіти, форми, методи, прийоми.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливим науковими чи практичними завданнями. Інтеграція України до європейського освітнього простору зумовила необхідність модернізації системи професійної підготовки фахівців, що насамперед позначилося на стандартах якості вищої освіти, які базуються на врахуванні провідних компетентностей, особистісних та професійних якостей учителя як суб'єкта педагогічної діяльності. Сучасна педагогічна освіта поступово переорієнтовується з когнітивно зорієнтованої моделі підготовки фахівців на особистісно зорієнтовану, побудовану на засадах фасилітаційної взаємодії, співпраці, партнерства всіх учасників освітнього процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій... Проблема фасилітаційної взаємодії тісно пов'язана із формуванням суб'єктності та суб'єктної позиції вчителя, що визначається в науковій літературі як соціальний статус; ставлення людини до дійсності; роль, яку він відіграє в конкретній ситуації спілкування (Л. Бурлачук, С. Вдович, В. Кіслов, М. Корольчук, В. Крайнюк, В. Семиченко, І. Ющук та ін.). Сучасними науковцями визначено теоретичні та методичні засади педагогічної взаємодії (Г. Аксьонова, І. Вачков, Л. Велитченко, Н. Волкова, О. Киричук, Я. Коломінський, І. Малікова, С. Музичук та ін.). Низку студій присвячено підготовці майбутніх педагогів до педагогічної взаємодії (Т. Борисенко, В. Желанова, О. Кіліченко, С. Коломійченко, О. Комар, О. Матвієнко, Л. Нечаєва, Р. Павлюк, Л. Присяжнюк, С. Ратовська, Г. Шролик та ін.). Проблему організації суб'єкт-суб'єктної взаємодії в освіті розкрито в працях Н. Бугаєвої, І. Вачкова, Л. Велитченко, О. Грозовської, О. Кролевецької, О. Легун, О. Максимової, Н. Моїсеєвої, В. Панюшкіна, Н. Ткачової та ін.

Розвідки вчених дозволяють стверджувати, що педагогічний контекст фасилітації вчителя як специфічного виду професійно-педагогічної діяльності розкрито в науковому доробку сучасних учених-педагогів (О. Галіцан, З. Курлянд, С. Коломійченко, О. Фісун та ін).

Разом з тим можна констатувати відсутність досліджень, присвячених упровадженню в освітній процес форм, методів та прийомів фасилітаційної взаємодії.

Формулювання цілей статті (постановка завдання) – визначити форми, методи та прийоми, які сприяють ефективній організації фасилітаційної взаємодії.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Ключовим поняттям дослідження є поняття «фасилітаційна взаємодія», яку розуміємо як процес безпосередньої або опосередкованої спільної дії, спрямованої на ініціювання, підтримку і конструктивний прояв реалізації індивідуально-творчого потенціалу здобувачів освіти відповідно зі створеними ситуаціями й атмосферою навчання і орієнтованою, перш за все, на підвищення ефективності співробітництва її учасників.

Фасилітація частіше буває груповою, іноді – індивідуальною. В соціумі у ролі фасилітаторів можуть виступати психологи, педагоги, психотерапевти, лікарі, юристи-консультанти, соціальні працівники тощо. В довідниках можна віднайти досить багато синонімів поняттю «фасилітація», розглядається і поняття «соціальна фасилітація» як технологія підвищення швидкості або продуктивності діяльності індивіда, коли є спостерігачі за діями даного індивіда [7; 9; 10; 11].

Вперше соціальна фасилітація була зафіксована в кінці XIX століття в дослідях французького фізіолога Фере, а потім докладно описана Ф. Олпортом, В. Меді, В. Бехтеревим (спільно з М. Ланге), К. Роджерсом, Дж. Рензуллі, Ф. Фанч та ін.

Соціальна фасилітація – стимулюючий вплив поведінки одних людей на діяльність інших, механізм соціалізації, в результаті якої співпраця студентів, учнів протікає інтенсивніше (фасилітація означає співробітництво, полегшення) [4; 8]. Італійський педагог і лікар Марія Монтесорі суть фасилітації розвитку хворих дошкільнят висловила від їх імені п'ятьма словами: «Допоможи мені це зробити самому».

Якщо слова Монтесорі можна взяти за основу розробки першого етапу освоєння фасилітації – синергії, співпраці, то парадигмальну ідею фасилітації Г. Цукерман «Від уміння співпрацювати до вміння вчити себе» [5, с. 27] візьмемо за основу другого, найбільш продуктивного етапу навчання, що мотивує студента, учня до взаємодії за допомогою відповідних форм, методів, прийомів навчання.

Фасилітація – психолого-педагогічна основа діяльнісного підходу, головна умова і важливий механізм реалізації перетворень в системі освіти. Навчальна діяльність в фасилітаційній взаємодії – перш за все – діяльність, в результаті якої відбуваються зміни в суб'єкті. Компонентами фасилітаційної

взаємодії є: когнітивний, емоційний, ціннісний (аксіологічний), поведінковий і рефлексійний.

Якщо в традиційній моделі навчання домінуюче становище займає навчальна складова: вона визначає параметри і компоненти навчання, результат навчання, то фасилітаційна модель навчання ґрунтується на провідній ролі того, хто навчається, тому що ми приймаємо його не як учня (студента), а як здобувача освіти, тому навчальні мотиви перетворюються з активного слухання на самонавчання, самотворення соціально педагогічного механізму фасилітації на роль суб'єктного осмислення навчання, самостійності, яка об'єднує прагнення всіх здобувачів освіти на розв'язання освітніх завдань, становлення авторами і творцями власного життя і життєвих обставин.

Принцип фасилітації як теоретико-методологічна складова усвідомлення здобувачами освіти індивідуальної суті стає провідною категорією в педагогіці. Парадигмальна ідея принципу – опора на творчий потенціал здобувача освіти, щире віру і підтримку його прагнення до самоактуалізації і самореалізації» [3; 6]. Принцип фасилітації забезпечує фасилітаційну спрямованість особистості суб'єктів взаємодії, відкритість до позитивної думки, мислення.

У процесі міжособистісного спілкування посилюється дія всіх механізмів соціалізації – наслідування (копіювання, повторення чужих слів, дій, форм поведінки тощо), емансипація (набуття самостійності, автономії), індивідуалізація (прояв індивідуально-типологічних особливостей і характеристик особистості), ненавмисне навіювання (сугестія), які підсилюють ідентифікаційні процеси, посилюють або зменшують конформність, сором, почуття провини тощо.

Механізми соціалізації доцільно розглянути у взаємозв'язку з принципами соціального навчання – традиційними (системність, науковість тощо) і в сукупності з іншими, які базуються на методології системно-синергетичного підходу, гарантують повноту і несуперечність виявлених елементів, зв'язків і функцій, зокрема: навчання в співробітництві, стійкості, особистісно діяльнісного опосередкування, самоорганізації і розвитку групи, діалогічність, соціально-психолого-педагогічного резонансу, компромісу. Введення принципу фасилітації обумовлюється затвердженням в освіті концепції навчання суспільства, умовами середовища навчання, множинністю і паралельністю різних систем пояснення світу, правом того, хто навчається на вибір форм, методів і засобів навчання, переорієнтацією навчання з оцінки навчання на самооцінку тощо.

Викладач, який керується принципом фасилітації, здійснює навчання з орієнтацією на потенціал здобувачів освіти, стає посередником між педагогічною наукою, практикою і змістом освіти. Учень не воскова табличка, на якій можна писати і на якій відображаються зовнішні враження, і не посудина, яка наповнюється або нашими зовнішніми враженнями, або текстом, що несе інформацію про ці враження, і не «приймач». Він – джерело

власного знання. Древні казали (приписують Сократу), що дитина не посудина, яку треба наповнювати, а факел, який треба запалити [2, с. 154].

Фасилітація підсилює процес навчання, надає прискорення в відтворенні знань, роблячи їх особисто значущими, а знання, здобуті самостійним шляхом, інтеріоризуючись в суб'єкті, мають здатність «не забуватись» і часом набувають статусу авторства.

На основі проведеного аналізу літератури [7; 9; 10; 11] сформулюємо основні вимоги до розробки дидактичного забезпечення принципу фасилітації:

- сприймати здобувача освіти таким, яким він є, і допомогти йому зрозуміти, що він собою являє;
- зміст навчання має сприяти задоволенню екзистенціальних потреб майбутнього педагога, тобто потреб його буття, особистого існування: свободи і вільного вибору себе, свого світогляду, дій, вчинків, позицій, самостійності та особистої відповідальності за результати самореалізації, самовизначення, творчості;
- забезпечення прав на прояв індивідуальних особистісних якостей, власних суджень, думок, позицій в освітньому процесі має абсолютно кожен з його учасників, незалежно від віку, педагогічного і життєвого досвіду тощо;
- в процесі навчання надавати право на узгодження досвіду здобувача освіти з науковим змістом освіти. Принципово важливо забезпечити взаємодію формального освітнього процесу з неформальним, позаформальною й інформальною освітою, громадськими об'єднаннями, національно-культурними центрами тощо;
- освітній процес повинен забезпечувати побудову, реалізацію, рефлексію, оцінку навчання як суб'єктної діяльності.

Освітній процес в контексті принципу фасилітації – це система побудови взаємозв'язку навчання і вчення, що забезпечує розвиток особистості здобувача освіти, як індивідуальності і як професіонала; процес засвоєння знань з мети перетворюється на засіб розвитку здобувача освіти з урахуванням його суб'єктного досвіду, цінностей, потреб, мотивів, індивідуальних можливостей.

Хоча теоретичний доробок і педагогів-класиків, і сучасних українських вчених стосовно необхідності взаємодії, що базується саме на фасилітаційних принципах, під час шкільних навчально-виховних процесів достатній (наприклад, ідеї педагогіки нашого великого класика В. Сухомлинського просякнуті фасилітаційним духом), проте масового прояву в практичному плані в системі освіти України це явище все ще не набуло. Необхідно зазначити, що, в ідеалі, фасилітаційна взаємодія повинна відбуватись не лише під час безпосереднього навчання, на уроках, а й під час соціальної взаємодії (в позаурочний час, на перервах, у їдальні тощо). В Україні в системі освіти впровадження принципів фасилітаційної взаємодії тільки-но почало розгортатись, її елементи можна прослідкувати в державних закладах загальної середньої освіти, наприклад, ранкове коло (початкові класи НУШ), в приватних ЗЗСО, наприклад, таких що базуються на методиках М.

Монтессорі, Р. Штайнера, деяких авторських школах. Але говорити про закріплення фасилітації як основи взаємодії у ЗЗСО ще дуже рано, оскільки здебільшого учителі, якщо і дотримуються таких принципів, то відбувається це на інтуїтивному рівні або ж завдяки вродженому учительському таланту (про таких людей кажуть «учитель від Бога»), бо все ще не розроблені та не впроваджені в навчальний процес педагогічних ЗВО та інститутів підвищення кваліфікації методики, посібники, навчальні дисципліни, що допоможуть майбутнім і нинішнім учителям засвоїти знання та, що особливо важливо, навички й вміння фасилітаційно взаємодіяти на усвідомленому рівні. У цих, вищеозначених задачах, ми вбачаємо перспективи наших подальших наукових розробок.

Для цього звернемося до європейського досвіду педагогів, тренерів та психологів-практиків, що проводять групову фасилітацію. В процесі розвитку тимчасової групи психологи виділяють чотири етапи (стадії): стадія формування, стадія кризи, стадія повноцінної діяльності та стадія розформування групи. Організація освітнього процесу відбувається відповідно зі стадіями розвитку групової поведінки.

Стадія формування (колективотворення) за часом короткострокова (4-6 годин), але інформаційно насичена. Даний етап можна також назвати діагностичним. На етапі проектування змісту освітнього процесу і формування групи здобувача освіти доцільно проведення певних діагностичних процедур.

Як правило, групу здобувачів освіти складають представники різних національних культур, з різними поглядами стосовно новацій («новатори», «консерватори», «хиткі», «прогресивні», «одержимі»), а також за характером домінуючої модальності (візуали, кінестети, аудіали, дігітали, полімодали); за моделлю гемісферології – право- і лівопівкульні; інтроверти й екстраверти тощо.

На початковому етапі виникають деякі бар'єри в спілкуванні. Для усунення бар'єрів, пов'язаних з нерівністю ділового та вікового статусу, для звільнення від «рольових масок» необхідно провести процедуру знайомства так, щоб виникла добра, робоча, творча, вільна атмосфера. Фасилітатор (як правило їх два або ж спільно зі психологом) проводить вправи й ігри у тренінговому форматі на знайомство, розподіляє ігрові ролі (експерт, консультант, інструктор, автократ, маніпулятор, опозиціонер, модератор, хронометрист, спостерігач, секретар тощо); бажано, щоб учасники дотримувались виконання своїх ролей і не виходили з «ігрового поля».

Колективоутворення (від лат. *Collectivus* – збірний) – стадія групоутворення, що означає перехід групи в процесі спільної соціально цінної діяльності від низького до більш високого рівня розвитку і в кінцевому підсумку до створення колективу.

Процеси колективотворення при цьому супроводжуються такими соціально-психологічними феноменами: підвищенням згуртованості та єдності колективу, формуванням колективістських норм поведінки і взаємин,

проявом колективістської ідентифікації і одночасно колективістського самовизначення тощо.

Процеси колективоутворення можна спостерігати в навчальних групах, де використовуються фасилітаційні форми навчання (наприклад, під час навчання іноземним мовам інтенсивним методом або при навчанні в групах соціально-психологічного тренінгу). Ці форми навчання спираються на особливі ефекти, активізують вплив групи на своїх членів, що стимулює розвиток колективістських якостей у членів групи.

Дослідження показали, що причина активізації впливу групи на своїх членів в умовах спільної діяльності полягає в «русі мотиву» (як предметно спрямованої активності певної сили) від одного суб'єкта до іншого (Л. Карпенко). У процесах взаємодії або спілкування один суб'єкт «транслює» свою активність іншому. Другий може перетворити сенсовий і (або) емоційно-оцінний аспект сприйнятого мотиву і «транслювати» його третьому (або повернути першому). Ідея руху мотиву в спільнодіючій групі дозволяє зрозуміти механізм засвоєння індивідом соціокультурного досвіду, тобто механізмів інтеріоризації-екстеріоризації. Коли під час навчання створені умови для руху мотиву, то колективоутворення і засвоєння соціального досвіду відбуваються максимально ефективно. На першому етапі, діагностичному, проводяться ділові ігри, дискусії, в процесі яких виявляється рівень підготовки здобувачів освіти до роботи. Для зняття психологічної напруженості і виявлення творчих здібностей проводяться організаційні колективні творчі вправи, групові рухливі ігри тощо. З-поміж членів групи формуються творчі групи, які отримують певні завдання.

Ефективним є проведення тренінгу на командну взаємодію [1, с. 104-108]. Тренінг проводиться в режимі інтенсивної взаємодії провідних учасників. Можливе застосування психогімнастики, дискусії та рефлексії, поелементного тренування навичок, когнітивно-поведінкові методики тощо. Для ефективного засвоєння учасниками теоретичного матеріалу в програму включають велику кількість рольових, ділових і ситуаційних ігор. Бажано, щоб під час тренінгу велась відеозйомка окремих фрагментів курсу (семінару) для подальшого обговорення відзнятого матеріалу.

Адаптація та використання вищезазначених форм, методів та прийомів в освітньому процесі надасть можливість упроважувати фасилітаційну взаємодію, яка стане підґрунтям підготовки майбутніх учителів.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Проведений аналіз наукової літератури надав підстави визначити суть поняття «фасилітаційна взаємодія» як процес безпосередньої або опосередкованої спільної дії, спрямованої на ініціювання, підтримку і конструктивний прояв реалізації індивідуально-творчого потенціалу здобувача освіти відповідно зі створеною ситуацією навчання і орієнтованою, перш за все, на підвищення ефективності співробітництва її учасників. Визначено принципи, основні положення концепції фасилітації та сформульовано основні вимоги до розробки дидактичного забезпечення принципу фасилітації. У дослідженні зазначено, що ділові ігри та дискусії слід проводити для того, аби визначити рівень підготовки здобувачів освіти

до фасилітаційної взаємодії, а для зняття психологічної напруженості і виявлення творчих здібностей слід проводити організаційні колективні творчі вправи. Ефективним є також проведення тренінгу на організацію командної взаємодії.

Подальші перспективи наших наукових розвідок вбачаємо у тому, що проведемо опитування серед майбутніх та нинішніх учителів на предмет ефективності упровадження в освітній процес форм, методів та прийомів фасилітаційної взаємодії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Димухаметов Р. С., Соколова Н. А., Слесарь М. В., Жеребкина В. Ф. и др. (2016) Фасилитационный подход в подготовке социальных педагогов: монография. Челябинск-Костанай. 306 с.
2. Ліннік О. О. (2017) Модель системи підготовки майбутнього вчителя до організації суб'єкт-суб'єктної взаємодії з учнями початкової школи. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Педагогічні науки.* № 8. Ч. II. 150-158.
3. Овчарова Р. В. (2016) Психолого-педагогическая фасилитация в профессиональной деятельности учителя: учебное пособие. Курган: ИКГУ. 210 с.
4. Орлов А. Б. (2016) Человекоцентрированный подход в психологии, психотерапии, образовании и политике (К 100-летию со дня рождения К. Роджерса). URL: <http://www.trialog.ru/library/scipubl/rogers100.html> (дата звернення 03.11.19).
5. Цукерман Г. А. (1996) От умения сотрудничать к умению учить себя. *Психологическая наука и образование.* № 2. 27. URL: <http://lib.mgppu.ru/oracunicode/index.php?url=/notices/index/IdNotice:25109/Source:default> (дата звернення 05.11.19).
6. Bruner J. S. (1991) The narrative construction of reality. *Critical Inquiry*, Vol. 18. 1–21.
7. Prendville P. (2008) Developing facilitation skills. *Handbook for group facilitations.* Combat Poverty Agency. 124.
8. Rogers C. R. (1982) Freedom to learn for the 80s. Columbus, OH: Merrill. 1982. 308.
9. Ryff C. D. (1996) Psychological Well-Being. *Encyclopedia of Gerontology.* Vol. 2. 365–369.
10. Ryff C. D., Keyes C. L. (1995) The structure of psychological well-being revisited. *Journal of Personality and Social Psychology.* Vol. 69. 719–727.
11. Zajonc R., Sales S. (1966) Social facilitation of dominant and subordinate responses. *J. of Experimental Social Psychology.* Vol. 2. 160–168.

Стаття надійшла до редакції 18.11.2019.

ПРОКОПЕНКО Ирина

канд. пед. наук, доцент, докторант кафедры начального и профессионального образования Харьковского национального педагогического университета имени Г. С. Сковороды
ул. Алчевських, 29, м. Харьков, Украина, 61002
E-mail: training.center.hnpu@gmail.com

**ФОРМЫ, МЕТОДЫ И ПРИЕМЫ ОРГАНИЗАЦИИ
ФАСИЛИТАЦИОННОГО ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ**

Резюме. Целью статьи является определение форм, методов и приемов, которые способствуют эффективной организации фасилитационного взаимодействия. В исследовании дана характеристика сущности понятия «фасилитационное взаимодействие» как процесса непосредственного или опосредованного совместного действия, направленного на инициирование, поддержку и конструктивное проявление реализации индивидуально-творческого потенциала соискателя образования в соответствии с созданной ситуацией обучения и ориентированной, прежде всего, на повышение эффективности сотрудничества ее участников. Определён принцип фасилитации, который способствует обеспечению фасилитационной направленности личности субъектов взаимодействия – открытость к положительному мышлению. Разработаны основные положения концепции фасилитации и сформулированы основные требования к разработке дидактического обеспечения принципа фасилитации, которые обеспечиваются путём разработки педагогических технологий, построенных на интерактивном взаимодействии (синергия, сотрудничество, диалог). Доказано автором, что деловые игры и дискуссии необходимо проводить для того, чтобы определить уровень подготовки соискателей образования к фасилитационному взаимодействию, а для снятия психологической напряжённости и выявления творческих способностей следует проводить организационные коллективные творческие упражнения в фасилитационном стиле. Эффективным является также проведение тренинга, направленного на организацию командного взаимодействия. В статье доказано, что образовательный процесс, основанный на принципах фасилитации – это система построения взаимосвязи обучения и воспитания, обеспечивающая развитие личности соискателя образования, как индивидуальности и как профессионала; процесс усвоения знаний превращается в средство развития соискателя образования с учетом его субъектного опыта, ценностей, потребностей, мотивов, индивидуальных возможностей. Дальнейшие перспективы научных исследований учёного будут направлены на опрос будущих и работающих учителей на предмет эффективности внедрения в образовательный процесс форм, методов и приёмов фасилитационного взаимодействия.

Ключевые слова: фасилитационное взаимодействие, организация, образовательный процесс, соискатели образования, формы, методы, приёмы.

PROKOPENKO Irina

candidate of Sciences, docent, doctoral student of the Department of Primary and Professional Education, H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University

st. Alchevskikh, 29, Kharkiv, Ukraine, 61002

E-mail: training.center.hnpu@gmail.com

FORMS, METHODS AND TECHNIQUES OF ORGANIZATION OF THE FACILITATION INTERACTION

Summary. The study characterizes the essence of the concept of «facilitation interaction» as a process of direct or indirect joint action aimed at initiating, supporting and constructive manifestation to realize the individual-creative potential of the education seeker in accordance with the created learning situation and focused primarily on collaboration, above all, on cooperation participants. Further prospects of the scientific research will be directed to to research of the effectiveness of introduction of forms, methods and methods of promoting interaction in the educational process.

Keywords: facilitation interaction, organization, educational process, applicants, forms, methods, techniques.

Abstract. Introduction. The article investigates and describes forms, methods and techniques of organization of the facilitation interaction.

Analysis of publications. Modern scientists have identified the theoretical and methodological foundations of pedagogical interaction (G.Aksenova, I. Vachkov, L. Velitchenko, N. Volkova, O. Kirichuk, Y.Kolominsky, I. Malikova, S. Muzychuk, etc.). A number of studies are devoted to preparing future teachers for pedagogical interaction (T. Borysenko, V. Zhelanova, O. Kilichenko, S. Kolomyichenko, O. Komar, O. Matvienko, L. Nechayeva, R. Pavlyuk, L. Prisyazhnyuk, S. Ratovska, G. Shrolik and others). The pedagogical context of teacher facilitation as a specific type of professional and pedagogical activity is revealed in the scientific work of modern scientists-pedagogues such as: O. Galitsan, Z. Kurland, S. Kolomyichenko, O. Fisun.

Purpose. Identification of the forms, methods and techniques that support the effective organization of facilitation interaction.

Results. The key principle of facilitation, which contributes to the supporting orientation of the personality of the subjects of interaction, are identified – openness to positive thinking. The basic principles of the concept of facilitation have been developed and the basic requirements for the development of didactic support for the principle of facilitation have been formulated, which are ensured by the development of pedagogical technologies built on interactive interaction (synergy, cooperation, dialogue). It has been proved by the author that business games and discussions should be conducted in order to determine the level of preparation of the educational recipients for facilitation interaction, and in order to relieve psychological tension and display of creative abilities, organizational collective creative exercises should be performed. Training on team interaction is also effective.

Conclusion. In the article it is proved that the educational process, which is based on the principles of facilitation – is a system of building the interconnection of education and upbringing, provides the development of the personality of the recipient of education, as an individual and as a professional; the process of assimilation of knowledge from the goal turns into a means of development of the acquirer of education taking into account his subjective experience, values, needs, motives, individual capabilities.

REFERENCES

1. Dimukhametov R.S., Sokolova N.A., Locksmith M.V., Zhrebkina V.F. et al. (2016) Facilitation approach in the training of social educators: a monograph. Chelyabinsk-Kostanay. 306 с. [in Russian].
2. Linnik OO (2017) A model of a future teacher's preparation system for organizing subject-subjective interaction with elementary school students. *Bulletin of Lugansk National Taras Shevchenko University. Series: Pedagogical Sciences.* № 8. Ч. II. 150-158. [in Ukrainian].
3. Ovcharova R.V. (2016) Psychological and pedagogical facilitation in the professional activity of a teacher: a training manual. Kurgan: IKGU. 210 с. [in Russian].
4. Orlov A. B. (2016) Man-centered approach in psychology, psychotherapy, education and politics (On the 100th anniversary of the birth of C. Rogers). URL: <http://www.trialog.ru/library/scipubl/rogers100.html> (дата звернення 03.11.19). [in Russian].
5. Zuckerman G.A. (1996) From the ability to collaborate to the ability to teach oneself. Psychological science and education. Number 2.27. URL: <http://lib.mgppu.ru/opacunicode/index.Php?url=/notices/index/IdNotice:25109/Source:default> (дата звернення 05.11.19). [in Russian].
6. Bruner J. S. (1991) The narrative construction of reality. *Critical Inquiry*, Vol. 18. 1–21. [in English].
7. Prendville P. (2008) Developing facilitation skills. *Handbook for group facilitations.* Combat Poverty Agency. 124. [in English].
8. Rogers C. R. (1982) Freedom to learn for the 80s. Columbus, OH: Merrill. 1982. 308. [in English].
9. Ryff C. D. (1996) Psychological Well-Being. *Encyclopedia of Gerontology.* Vol. 2. 365–369. [in English].
10. Ryff C. D., Keyes C. L. (1995) The structure of psychological well-being revisited. *Journal of Personality and Social Psychology.* Vol. 69. 719–727. [in English].
11. Zajonc R., Sales S. (1966) Social facilitation of dominant and subordinate responses. *J. of Experimental Social Psychology.* Vol. 2. 160–168. [in English].

(переклад зроблено І. Прокопенко – канд. пед. наук, доцент, докторант кафедри початкової і професійної освіти Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди)